Anlama Odaklı Öğretim Yaklaşımıyla 7. Sınıf Türkçe Ders Planlarının Geliştirilmesi ve Bazı Değişkenler Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi[1]

Elif Akan
Atatürk Üniversitesi

A. Halim Ulaş
Atatürk Üniversitesi

Problem Durumu

Mevcut eğitim sistemindeki birçok eğitimci, öğrencilerin bilgiyi pasif alıcılar olarak ezberlemelerini değil bilgiye aktif anlam kurucular olarak yaklaşmalarını sağlamaya çalışmaktadır. Ancak öğrenme alanında yapılan bazı araştırmalar, eğitim uygulamalarının hâlâ ezbere dayalı kalıpların dışına çıkamadığını ve bu durumun günümüzde de büyük ölçüde devam ettiğini göstermektedir (Stern vd., 2017; Yeşil & Şahan, 2015). Dolayısıyla öğrenciler bilgileri yalnızca ezberlemekte, eleştirel düşünememekte ve öğrendiklerini anlamlandıramamaktadır (Mehta & Fine, 2015; Seçken & Kunduz, 2013). Ancak okuduğunu anlama ve eleştirel düşünme becerilerinin gelişimi hem eğitim sisteminin hem de Türkçe eğitiminin özel amaçları arasında yer almaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2019; MEB 2024). Buna karşın alan yazınındaki araştırmalar genellikle öğrencilerin eleştirel düşünemediklerini, uluslararası sınavlar ise okuduklarını anlamlandırma konusunda sorun yaşadıklarını göstermektedir (Kayhan vd., 2024; Organisation for Economic Co-Operation and Development [OECD], 2022; Progress in International Reading Literacy Study [PIRLS], 2021; Wang & Woo, 2010). Bu nedenle eleştirel düşünme ve okuduğunu anlama becerilerinin gelişimine daha fazla odaklanılması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Eğitim öğretim süreci boyunca bireyin edinmesi gereken temel becerilerden biri olan okuduğunu anlama (Karatay, 2014), kişinin metni anlama amacıyla metinle etkileşime geçtiği ve mevcut bilgileriyle okuduklarını bütünleştirerek anlam inşa ettiği bir süreçtir (Cain & Oakhill, 2009, s. 144; Snow, 2002; Yıldız, 2013). Anlamayı destekleyen ve bireyi okumaya yönlendiren diğer bir değişken ise okuma motivasyonudur. Okuma motivasyonu, bireylerin okuma eylemine yönelik tutumlarını şekillendiren ve sürdürülebilir kılan çok yönlü bir güdüdür (Guthrie & Coddington, 2009; Wigfield & Guthrie, 1997). Bunların yanı sıra eleştirel düşünme kişinin herhangi bir bilgi, durum veya olayın doğruluğunu saptamak amacıyla zihinsel süreçlerini analitik ve değerlendirici yollarla bilinçli bir şekilde kullanmasıdır (Cottrell, 2005; Hafshejani & Falahi, 2024). Yapılan çalışmalar, öğrencilerin okuduğunu anlama becerileri ile eleştirel düşünme becerilerinin (Basmaz & Kutlu, 2021; Susoy, 2024) ve okuma motivasyonlarının (Ahmadi, 2017; Türkben, 2020; Wigfield vd., 2016) ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmalardan hareketle okuduğunu anlama becerisinin gelişiminde hem eleştirel düşünme becerisinin hem de okuma motivasyon düzeyinin olumlu bir etkisi olduğu ileri sürülebilir. Bu nedenle okuduğunu anlama, eleştirel düşünme ve okuma motivasyonunu birlikte ele alan çalışmaların yapılması önemli görülmektedir.

Bahsi geçen bu değişkenler (okuduğunu anlama, eleştirel düşünme, motivasyon) üzerinde etkili olduğu belirtilen (Kipper & Rüütmann, 2012; Perkins, 2014; Suárez vd., 2020) Anlama Odaklı Öğretim yaklaşımı, Harvard Üniversitesi tarafından Sıfır Projesi (Project Zero) kapsamında geliştirilmiştir. Bu yaklaşımın amacı, öğretme ve öğrenme süreçlerinde anlamaya öncelik vererek öğrencilerin bilginin ötesine geçmesini, daha bütüncül ve derinlemesine öğrenme deneyimleri yaşamalarını sağlamaktır (Perkins, 2009; 2014; Project Zero, n.d.). Bu çerçeve kapsamında öğrenciler kendi öğrenmelerini şekillendirmekte, performansları üzerinde düşünmekte ve iş birliği yaparak anlayışlarını geliştirmektedir (Kivunja, 2015; Salmon & Barrera, 2021). Dolayısıyla eğitim öğretim sürecinde bu yaklaşımla öğrenim gören kişilerin; yüksek motivasyona sahip olabilecekleri, yaşamları boyunca kendi öğrenmelerini inşa edebilecekleri, anlama ve düşünme becerilerini geliştirebilecekleri ifade edilebilir.

Anlama Odaklı Öğretim yaklaşımına yönelik alan yazınındaki araştırmalar (Berrios & Ramos, 2016; DiCamillo, 2010; George, 2004; Kipper & Rüütmann, 2012; Perkins, 2014; Suárez vd., 2020) incelendiğinde okuduğunu anlama, eleştirel düşünme ve motivasyonu ele alan uygulamalı araştırmaların sınırlı sayıda olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra bu yaklaşımın okuma motivasyonu üzerindeki etkisini inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ayrıca birçok ülkede bu yaklaşıma yönelik çeşitli araştırmaların yapıldığı belirlenmiştir. Ancak Türkiye'de bu yaklaşım temelinde yapılmış herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu nedenle Anlama Odaklı Öğretim yaklaşımının Türk eğitim sistemine entegre edilerek bahsi geçen değişkenler üzerine uygulamalı araştırmaların yapılması önem arz etmektedir. Bu kapsamda araştırmanın amacı, Anlama Odaklı Öğretim yaklaşımı çerçevesinde 7. sınıf Türkçe ders planları hazırlamak ve bu planların okuduğunu anlama, eleştirel düşünme ve okuma motivasyon düzeyi üzerindeki etkisini karma yöntemler araştırmasıyla ortaya koymaktır.

Araştırma Yöntemi

Bu araştırma, açıklayıcı sıralı desene göre planlanmıştır. İlgili desende önce nicel aşama, ardından nitel aşama yürütülmekte; ilk aşama ikinci aşama ile ayrıntılı olarak açıklanmakta ve yorumlanmaktadır (Creswell & Creswell, 2018; Edmonds & Kennedy, 2017; Morgan, 1998). Mevcut araştırmada, ilk olarak öğrencilerin hem yazılı hem görsel okuma motivasyon düzeylerini saptamak amacıyla geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirilmiştir. Ayrıca Ertaş-Kılıç ve Şen (2014) tarafından Türkçeye uyarlanan

[1] Bu bildiri, 223K291 numaralı TÜBİTAK 1002 projesinden ve ilk yazarın, ikinci yazar danışmanlığında hazırladığı doktora tezinden üretilmiştir.

Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği'nin 7. sınıf öğrencileri için geçerli olup olmadığını belirleyebilmek için Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmış ve ölçek ilgili örneklem için doğrulanmıştır. Bunların yanı sıra uygulama haftalarındaki okuma kazanımlarına yönelik bir Okuduğunu Anlama Testi geliştirilmiştir. Böylece araştırma kapsamında kullanılacak nicel veri toplama araçları hazır hale getirilmiştir. Diğer taraftan nicel aşama öncesinde uygulayıcı öğretmenlere Anlama Odaklı Öğretim yaklaşımına yönelik hem yüz yüze hem online olacak şekilde eğitimler verilmiştir. Yapılan bu eğitimlerin amacı uygulayıcı öğretmenlere bu yaklaşımın felsefesini, amaçlarını, bileşenlerini ve uygulama biçimini öğreterek araştırma kapsamında yapılacak müdahalenin sağlıklı ve doğru bir şekilde ilerlemesini sağlamaktır.

Araştırmanın nicel aşamasında öncelikle deney ile kontrol gruplarına (n= 152) ön test uygulanmış ve her bir değişken için grupların denkliği belirlenmiştir. Ardından deney gruplarına 9 hafta boyunca uygulamalar yapılmış ve tüm gruplar son teste tabi tutulmuştur. Bu aşamada deney ve kontrol gruplarından elde edilen veriler SPSS 26 programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Ulaşılan veriler doğrultusunda nitel aşama tasarlanarak hem öğrenciler hem de öğretmenler için yarı yapılandırılmış görüşme formları geliştirilmiştir. Veri doygunluğu dikkate alınarak tüm deney gruplarından belirli kriterler doğrultusunda eşit sayıda öğrenci seçilmiştir. Böylece toplamda 27 öğrenci ve 3 öğretmenle görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmeler ses kaydına alınmış, kayıtlar Sonix yapay zekâ aracı ile yazıya geçirilmiş ve elde edilen veriler MaxQda 24 analiz programıyla çözümlenmiştir. Hem nicel hem de nitel aşamada ulaşılan veriler sentezlenmiş ve okuyucuya nesnel bir şekilde sunulmuştur.

Sonuç

Bu araştırma kapsamında, nicel ve nitel aşamalardan elde edilen veriler, Anlama Odaklı Öğretim yaklaşımının okuduğunu anlama becerisi üzerinde oldukça etkili olduğunu göstermiştir. Bunun yanı sıra nicel veriler, bu yaklaşımın okuma motivasyon düzeyi açısından yalnızca birinci deney grubunun lehine anlamlı farklılık oluşturduğunu ortaya koymuştur. Ancak her üç deney grubundan alınan nitel verilerden hareketle okuma motivasyonunda ve sıklığında bir artış olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durumda, Anlama Odaklı Öğretim yaklaşımının okuma motivasyonu üzerinde kısmi bir etki oluşturduğu ifade edilebilir. Fakat hem nicel hem de nitel veriler göz önünde bulundurulduğunda ilgili yaklaşımın eleştirel düşünme becerisi üzerinde herhangi bir etki oluşturmadığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra nitel veriler aracılığıyla öğrencilerin düşünme becerilerinin geliştiği belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle Anlama Odaklı Öğretim yaklaşımı eleştirel düşünme becerisi üzerinde herhangi bir etki oluşturmazken düşünme becerisi üzerinde olumlu yönde etkileri olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler

Anlama Odaklı Öğretim Yaklaşımı, Türkçe Eğitimi, Okuduğunu Anlama, Okuma Motivasyonu, Eleştirel Düşünme.

Kaynakça

Ahmadi, M. R. (2017). The impact of motivation on reading comprehension. *International Journal of Research in English Education*, *2*(1), 1-7.

Basmaz, I., & Kutlu, Ö. (2021). Eleştirel düşünme eğilimlerinin okuduğunu anlama, öğrenci, aile ve ev ortamı değişkenleri bağlamında incelenmesi. *Dijital Ölçme ve Değerlendirme Araştırmaları Dergisi*, *1*(2), 100-118. https://doi.org/10.29329/dmer.2021.409.2

Berrios, Y. G., & Ramos, M. A. (2016). El experimento del efecto fotoeléctrico para la comprensión del concepto de cuantización de la energía de la radiación. *Góndola, Enseñ Aprend Cienc*, *11*(2), 175-192. https://doi.org/10.14483/udistrital.jour.gdla.2016.v11n2.a2

Cain, K., & Oakhill, J. (2009). Reading comprehension development from 8 to 14 years: The contribution of component skills and processes. In R. K. Wagner (Eds.), *Beyond decoding the behavioral and biological foundations of reading comprehension* (pp.143-175). The Guilford.

Cottrell, S. (2005). *Critical Thinking Skills developing effective analysis and argument*. Palgrave.

Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (5th ed.). Sage.

DiCamillo, L. (2010). Linking Teaching for Understanding to practice in a U.S. history class. *The Social Studies, 101*(1), 10-16. https://doi.org/10.1080/00377990903284088

Edmonds, W. A., & Kennedy, T. D. (2017). *An applied guide to research designs quantitative, qualitative, and mixed methods* (2nd ed.). Sage.

Ertaş-Kılıç, H. E., & Şen, A. İ. (2014). "UF/EMI Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeğini Türkçeye uyarlama çalışması. *Eğitim ve Bilim, 39*(176), 1-12. https://doi.org/10.15390/EB.2014.3632

George, R. (2004). *Research-based practices that most effectively improve literacy at the secondary level among hispanic learners*. University o f California.

Guthrie, J. T., & Coddington, C. S. (2009). Reading motivation. In K. R. Wentzel & A. Wigfield, *Handbook of motivation at school* (pp. 503-525). Routledge.

Hafshejani, A. A., & Falahi, S. (2024). The relationship between iranian EFL learners' critical thinking and their inferential ability in reading comprehension. *Applications of Language Studies, 2*(2), 59-86. https://doi.org/10.22034/jals.2024.2023703.1021

Karatay, H. (2014). *Okuma eğitimi kuram ve uygulama* (2. baskı). Pegem Akademi.

Kayhan, S., Eyüp, B., & Malkoç, E. (2024). Ortaokul öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri, yaratıcı okuma algıları ve okuma öz yeterlikleri arasındaki ilişki. *Journal of Uludag University Faculty of Education*, *37*(3), 1008-1036. https://doi.org/10.19171/uefad.1476061

Kipper, H., & Rüütmann, T. (2012, September 26-28). *Teaching for understanding in engineering education* [Paper presentation]. 15th International Conference on Interactive Collaborative Learning, Villach, Austria.

Kivunja, C. (2015). Teaching for Understanding: Spotlighting the Blythe and Associates Pedagogical Model. *Cultural and Pedagogical Inquiry*, *7*(1), 84-99.

MEB (2024). Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=663 adresinden 26 Nisan 2025 tarihinde erişilmiştir.

MEB, (2019). Türkçe dersi öğretim programı. http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=663 adresinden 20 Nisan 2023 tarihinde erişilmiştir.

Mehta, J., & Fine, S. (2015). *The why, what, where, and how of deeper learning in American secondary schools*. Jops for the Future.

Morgan, D. L. (1998). Practical strategies for combining qualitative and quantitative methods: Applications to health research. *Qualitative Health Research 8*(3), 362-376. https://doi.org/10.1177/104973239800800307

OECD, (2022). PISA 2022 results: Turkiye. https://www.oecd.org/en/publications/pisa-2022-results-volume-i-and-ii-country-notes_ed6fbcc5-en/turkiye_d67e6c05-en.html adresinden 1 Şubat 2025 tarihinde erişilmiştir.

Perkins, D. (2009). *Making learning whole: How seven principles of teaching can transform education*. Jossey-Bass A Wiley.

Perkins, D. (2014). *Future wise: Educating our children for a changing world*. Jossey-Bass A Wiley Brand.

PIRLS, (2021). *Countries'reading achievement PIRLS 2021 international results in reading*. IEA.

Project Zero. (n.d.). *Teaching for understanding*. Harvard Graduate School of Education. Retrieved October 10, 2024, from https://pz.harvard.edu/projects/teaching-for-understanding

Salmon, A. K., & Barrera, M. X. (2021). Intentional questioning to promote thinking and learning. *Thinking Skills and Creativity*, *40*, 100822. https://doi.org/10.1016/j.tsc.2021.100822

Seçken, N., & Kunduz, N. (2013). 9. sınıf Kimya dersi öğretim programlarının değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Özel sayı* (1), 344-358.

Snow, C. (2002). *Reading for understanding: Toward an R&D program in reading comprehension*. Rand Corporation.

Stern, J., Ferraro, K., & Mohnkern, J. (2017). How do we establish a culture of deep learning? In J. Stern, J. Ferraro & J. Mohnkern (Eds.), *Tools for teaching conceptual understanding, secondary: Designing lessons and assessments for deep learning* (pp. 29-40). Corwin.

Suárez, S. Y., Hernández, A. M., Méndez, S., Arguello, Y. R., & Garzón, N. R. (2020). La enseñanza para la comprensión (Epc): Ruta para dinamizar los procesos de comprensión lectora en la escuela normal superior de ubaté. *Infancias Imágenes, 19*(1), 70-82. https://doi.org/10.14483/16579089.13873

Susoy, Z. (2024). Exploring the relationship between critical thinking skills and reading comprehension of advanced EFL learners. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *10*(3), 905-919.

Türkben, T. (2020). Ortaokul öğrencilerinin okuma kaygıları, motivasyon düzeyleri ve okuduğunu anlama becerileri arasındaki ilişkiler. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, *6*(2), 657-677. https://doi.org/10.31464/jlere.770661

Wang, Q., & Woo, H.L. (2010). Investigating students' critical thinking in weblogs: An exploratory study in a Singapore secondary school. *Asia Pacific Education Review*, *11*, 541–551. https://doi.org/10.1007/s12564-010-9101-5

Wigfield, A., & Guthrie, J. T. (1997) Motivation for reading: An overview. *Educational Psychologist, 32*(2), 57-58. https://doi.org/10.1207/s15326985ep3202_0

Wigfield, A., Gladstone, J. R., & Turci, L. (2016). Beyond cognition: Reading motivation and reading comprehension. *Child Development Perspectives*, *10*(3), 190-196. https://doi.org/10.1111/cdep.12184

Yeşil, R., & Şahan, E. (2015). Öğretmen adaylarının Türk eğitim sisteminin en önemli sorun, neden ve çözüm yollarına ilişkin algıları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 16*(3), 123-143.

Yıldız, M. (2013). Okuma motivasyonu, akıcı okuma ve okuduğunu anlamanın beşinci sınıf öğrencilerinin akademik başarılarındaki rolü. *Turkish Studies, 8*(4),1461-1478. http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4780